

Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti

► Petra Gabrielová

Ve dnech 11.–29. června 2012 se v budově Státního okresního archivu v Českých Budějovicích konala výstava „Všechny vás v srdci na věčnost nesu...“ Českobudějovický biskup Josef Hlouch (1902–1972), která jedinečným způsobem dokumentovala život a dílo biskupa Josefa Hloucha. Výstava je doprovodnou akcí Roku biskupa Hloucha, který byl vyhlášen 25. března 2012 českobudějovickým biskupstvím při příležitosti několika výročí – 110 let od narození Josefa Hloucha, 90 let od jeho vstupu do semináře, 65 let od jeho vysvěcení na biskupa a příchodu do diecéze, 60 let od vyhoštění z diecéze a 40 let od jeho úmrtí.

Na výstavě byly zveřejněny originální dokumenty ze Státního oblastního archivu v Třeboni a ze Státních okresních archivů v Českých Budějovicích, Jindřichově Hradci, Písku a Strakoncích, z Moravského zemského archivu v Brně a ze Státních okresních archivů v Kroměříži a v Třebíči, ze Zemského archivu v Opavě (pracoviště Olomouc), z Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, z Biskupství českobudějovického, z děkanství v Českých Budějovicích a z Archivu bezpečnostních složek v Praze.

V souvislosti s přípravou této výstavy proběhla v Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS) rešerše na téma působení tohoto českobudějovického biskupa a jeho perzekuce bezpečnostními složkami totalitního státu, na které se podílely Světlana Ptáčnicková¹, a Petra Gabrielová. Kromě základního vyhledání archivních čísel a signatur ve jmenných evidencích archivu byly v oddělení operativních svazků a vyšetřovacích spisů a v oddělení archivních fondů Federálního ministerstva vnitra také vyhledávány další archiválie k osobě Josefa Hloucha ve svazcích a spisech, které se týkaly jeho nejbližších spolupracovníků.

Tento příspěvek vznikl jako ukázka pramenů provenience StB, dokládající složité období Hlouchova života, v němž byl konfrontován s totalitní mocí komunistického režimu. Reprodukce dokumentů v Přílohách jsou v textu doplněny komentáři, které poukazují na nesmyslná nařčení z údajné „nepřátelské“ či „protistátní“ činnosti Josefa Hloucha Státní bezpečností.

Komunistická vláda v Československu zvolila na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století k odstranění českých a moravských diecézních biskupů, resp.

1 Kolegyni Mgr. Světlane Ptáčnickové děkuji za pečlivou rešerši v oddělení archivních fondů Státní bezpečnosti (StB) v Archivu bezpečnostních složek (ABS). K možnostem a úskalím rešerše viz např. rešerše ve studii PENÍŽKOVÁ, Xenie – PTÁČNÍKOVÁ, Světlana: *Českoslovenští letci působící za druhé světové války v RAF ve fondech Archivu bezpečnostních složek MV ČR*. In: Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 5, MV, Praha 2007, s. 317–318.

arcibiskupů převážně cestu internace; až na výjimku, kterou byl litoměřický biskup Štěpán Trochta. Tímto způsobem se chtěla vyhnout negativní reakci, kterou by bez vší pochyb soudní proces s biskupy vyvolal v zahraničí, jako se to stalo v případě odsouzení ostráhomského arcibiskupa a maďarského primase Józsefa kardinála Mindszentyho v únoru 1949.² Na druhou stranu postavila komunistická justice před soud, kromě již zmíněného Štěpána Trochty, olomouckého světícího biskupa Stanislava Zelu a na Slovensku spišského biskupa Jána Vojtaššáka, trnavského světícího biskupa Michala Buzalku a řeckokatolické biskupy Pavla Gojdiče a Vasiľa Hopka. Výčet by byl početnější, pokud bychom do něj zahrnuli ještě tajně vysvěcené biskupy; např. Karla Otčenáška, Ladislava Hlada a na Slovensku Štefana Barnáše a Jána Chryzostoma Korce. I přesto, že komunistická vláda upřednostnila cestu internace před soudním procesem, vyšetřovatelé StB shromažďovali k jednotlivým diecézním biskupům podklady pro případné trestní stíhání z „protistátní činnosti“. Vybrané dokumenty, zveřejněné na českobudějovické výstavě, měly usvědčovat z údajné protistátní činnosti nejen osoby, k nimž byly vedeny, ale také biskupa Josefa Hloucha.

Prof. ThDr. Josef Hlouch

(* 26. března 1902, Lipník

† 10. června 1972, České Budějovice)

Osudy biskupa Josefa Hloucha se dlouhodobě zabývá historik Martin Weis, který je zasazuje převážně do historie českobudějovické diecéze. Jeho studie jsou pro badatele cenné především zpracováním archiválií z fondů Státního oblastního archivu v Třeboni a uvedením drobných vzpomínek současníků českobudějovického biskupa.³

-
- 2 BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel: *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. [Díl] 1, Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“): Duben 1949 – březen 1950*. Nakl. Doplněk, Edice dokumentů, Brno 1994, s. 80, 123–124.
 - 3 WEIS, Martin: *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*. Nakl. Panevropa, Praha 1999. Týž: *Biskup Dr. Josef Hlouch ve světle archivních dokumentů*. In: *Osobnost v církvi a politice. Čeští a slovenští křesťané ve 20. století*. Red. MAREK, Pavel, HANUŠ, Jiří, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 630–638. Týž: *Svědectví dokumentů: Katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949–1976*. Nakl. Jih, České Budějovice 2009. Týž: *Osudy katolické církve na jihu Čech – akce „H“*. In: *Studia theologica*, roč. IV/1, č. 7, 2002, s. 52–60. Týž: *Osudy katolické církve na jihu Čech – diecéze bez pastýře*. In: *Studia theologica*, roč. IV/2, č. 8, 2002, s. 60–66. Týž: *Osudy katolické církve na jihu Čech – péče o kněžský dorost a Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta*. In: *Studia theologica*, roč. V/1, č. 11, 2003, s. 77–81. Týž: *Osudy katolické církve na jihu Čech – diecéze v období 2. vatikánského koncilu*. In: *Studia theologica*, roč. V/2, č. 12, 2003, s. 81–85. Týž: *Osudy katolické církve na jihu Čech v letech 1968–1972*. In: *Studia theologica*, roč. V/3, č. 13, 2003, s. 69–77. Týž: *Ty ještě věříš, soudruhu?*. In: *Studia theologica*, roč. XI/1, č. 34, 2009, s. 60–69. WEIS, Martin: *Okres na jihu. Sonda do práce okresních církevních tajemníků ve světle archivních dokumentů jihočeského regionu*. In: *Studia theologica*, roč. XIII/3, č. 45, 2011, s. 87–102.

Obecně je také možné se seznámit se životopisem biskupa Hloucha v publikacích věnovaných tématu pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1989⁴ či v některých drobných pracích a naučně-populárních člancích.⁵ Komplexní odborné zpracování života a díla Josefa Hloucha, ve vztahu k ostatním ordinářům a na pozadí komplikovaných vztahů mezi státem a církví v době komunistického režimu s přihlédnutím k pramenům Národního archivu a dalších specializovaných archivů, zůstává pro badatele budoucím úkolem.

Pro potřeby tohoto příspěvku postačí základní fakta s důrazem na postoj biskupa Josefa Hloucha ke komunistické vládě:

Po studiích na kroměřížském gymnáziu a olomoucké bohoslovecké fakultě byl v červenci 1926 vysvěcen na kněze a až do roku 1934 působil na různých místech olomoucké arcidiecéze. Od roku 1934 vyučoval na olomoucké bohoslovecké fakultě pastorální teologii. V této době se také habilitoval a vydal několik odborných, převážně ekleziologických publikací.⁶ Když byly v listopadu 1939 z nařízení říšského protektora Konstantina von Neuratha uzavřeny všechny vysoké školy, odešel do farní pastorače. V říjnu 1945 se vrátil na bohosloveckou fakultu do Olomouce jako řádný profesor. V červnu 1947 byl papežem Piem XII. jmenován českobudějovickým biskupem a o měsíc později přijal biskupské svěcení.

Po nástupu komunistické vlády k moci v únoru 1948 se biskup Josef Hlouch v průběhu jednání mezi státem a církví o jejich vzájemném poměru zprvu držel umírněné linie, reprezentované především litoměřickým biskupem Štěpánem Trochtou, ale také trnavským světícím biskupem Ambrožem Lazíkem, košickým biskupem Jozefem Čárským a do jisté míry i olomouckým arcibiskupem Josefem Karlem Matochou. Jejich přístup vycházel ze snahy dohodnout pro věřící katolické církve co nejpríznivější podmínky pro život v totalitě. Neústupný postoj naopak vyvěral z přesvědčení, že vláda komunistické diktatury nebude dlouhá a toto období bude možné přečkat bez jakýchkoli ústupků. Jeho zastáncem byl zvláště pražský arcibiskup Josef Beran. Ačkoli sbor ordinářů postupoval vůči státu vždy jednotně, zástupci totalitní moci si velice dobře všimli rozdílných postojů obou křídel a dokázali toho obratně využít.⁷

4 Např. KAPLAN, Karel: *Stát a církev v Československu 1948–1953*. Nakl. Doplněk, Brno 1993. VAŠKO, Václav: *Dům na skále 2. Církev bojující: 1950 – květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.

5 Např. ŠRAJEROVÁ, Eva: *Českobudějovický biskup dr. Josef Hlouch*. Sdružení sv. Jana Neumanna, České Budějovice 1997. (Dílku však zcela chybí poznámkový aparát.) Populárně-naučný článek např. KOLOUCH, František: *Zkoušené srdce biskupa Hloucha*. In: Kavárna, MF Dnes, Víkend 18.–19. srpna 2012. Dostupné na internetu: <http://data.idnes.cz/mfdnes/kavarna/pdf/2012/kavarna-20120818.pdf>.

6 HLOUCH, Josef: *Problém odpadu od církve: studie pastoračně-analytická*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 1937; *týž: Konverse a konvertité: hledání a návraty*. Velehrad, Olomouc 1940; *týž: Matka Boží v řádu spásy a života: myšlenky k obnově v duchu Panny Marie*. Velehrad, Olomouc 1940; *týž: Ježíš, Bůh svátostný, Posvětitel života*. Velehrad, Olomouc 1941.

7 BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel: *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951*, s. 50, 138.

Odklon biskupa Hloucha od umírněné linie je možné sledovat již od května 1949, kdy začalo vycházet pro-režimní periodikum *Věstník katolického duchovenstva*.⁸ Zlomovým okamžikem byl v červnu 1949 vznik státní Katolické akce a následující opatření vůči kuriím ve druhé polovině měsíce – dosazení zmocněnců, obsazení budov kurií bezpečnostními složkami a částečné omezení osobní svobody diecézních biskupů. Když v červenci toho roku žádal ministr spravedlnosti a předseda Církevní komise ÚV KSČ (tzv. církevní šestky) Alexej Čepička českobudějovického biskupa o připomínky k novému zákonu o hospodářském zabezpečení církvi, postavil se Josef Hlouch v odpovědi vůči komunistické vládě velice odmítavě.⁹ Jeho posledním ústupkem totalitní moci bylo zřejmě udělení jurisdikce Josefu Buchtovi, který byl z úřední moci v květnu 1950 dosazen na místo generálního vikáře po smrti Jana Caise. Hlouchův přechod od umírněné linie k té tvrdší byl pravděpodobně také důvodem, proč již nebyl v lednu 1951 pozván ke složení slibu věrnosti republice.¹⁰ Vystupňovaný konflikt s generálním vikářem Josefem Buchtou v lednu 1952 vedl k odvezení biskupa Josefa Hloucha z budovy kurie.

Josef Hlouch byl od března 1952 internován v bývalém františkánském klášteře v Kadani, od září 1952 v Růžodolu u Liberce, kde se sešel s arcibiskupem Josefem Beranem. V dubnu 1953 byli oba převezeni do zámečku v Myštěvsi u Nového Bydžova; zde izolováni společně s brněnským biskupem Karlem Skoupým a rožňavským biskupem Robertem Pobožným. V listopadu 1954 byl Josef Hlouch ze zdravotních důvodů z internace uvolněn a po léčení převezen do Šebetova u Boskovic. V listopadu 1958 byl odvezen do Paběnic u Čáslavi, kde se opět sešel s Josefem Beranem a Karlem Skoupým. V roce 1963 uvolnila totalitní moc internaci všem třem ordinářům, ale vymezila jim pobyt – Josefu Hlouchovi v Koclířově u Svitav, Josefu Beranovi a Karlu Skoupému v Mukařově u Říčan.

Návrat do českobudějovické diecéze byl biskupu Josefu Hlouchovi umožněn až s politickým táním pražského jara v červnu 1968. Nástup normalizace však vedl k dalšímu zájmu StB o jeho osobu a prostřednictvím krajského církevního tajemníka Leo Drozdka se totalitní vláda začala znovu výrazně vměšovat do správy českobudějovické diecéze.

Úvodem k pramenům

Úvodem ke komentovaným pramenům z ABS je třeba se alespoň zmínit o způsobech vykonstruování „protistátní činnosti“ referenty StB a posouzení objektivitě informací v těchto dokumentech. Pochopení „metodiky StB“ je pro badatelskou práci (především s vyšetřovacími spisy, ale i dalšími archiváliemi její provenience) stěžejní. Mechanismu vykonstruování „protistátní činnosti“ může být věnována samostatná

8 Tamtéž, s. 127.

9 Tamtéž, s. 212.

10 Tamtéž, s. 358.

studie, věnuje se mu například ve svých publikacích historik Karel Kaplan.¹¹ V tomto příspěvku není pro hlubší rozbor tohoto tématu dostatek prostoru, ani to není jeho účelem. Pro orientaci a úplnost však uvedme alespoň základní fakta.

Podle teorie sovětského právníka Andreje Januarjeviče Vyšinského¹² je doznání obžalovaného v politických (skupinových) soudních procesech vrcholným důkazem.¹³ Těžiště důkazního materiálu posunula komunistická justice do výslechových protokolů jak obžalovaného, tak svědků a údajných spolupachatelů. Právě výslechové protokoly jsou však z hlediska objektivit předávaných informací nejproblematictějšími dokumenty. Jejich zápisy byly pořizovány, v intenci odstranění nepohodlné osoby – tj. osoby komunistickému režimu nepřátelské, již se záměrem usvědčit daného jedince z konkrétního trestného činu, a pod tímto úhlem byly zapisovatelem formulovány. K vykonstruování tzv. protistátní činnosti využívala StB běžné prostředky a činnosti z prostředí, odkud vyšetřovanec pocházel, ovšem s novou obsahovou náplní, která plně vyhovovala kontextu protistátního trestného činu. V případě členů církve byly takto například pastýřské listy označeny jako „protistátní letáky“ a exercicie (duchovní cvičení) jako „špionážní výcvik pro Vatikán“.

Velkou měrou se na konstrukci křivého obvinění podílelo postulování trestných činů podle notoricky známých skutečností. Například pokud byl obžalovaný zatčen při útěku či mu byla dokázána příprava k útěku, předpokládalo se, že by mohl v zahraničí informovat o politických poměrech v Československu, což vedlo komunistické prokurátory k obžalobě z vyvědačství. Právě historik Karel Kaplan ve svých studiích

11 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Nakl. Barrister & Principal, Brno 2008. KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Nakl. Mladá fronta, Praha 1993.

12 Vyšinskij Andrej Januarjevič (1883–1954), mj. známý státní sovětský prokurátor z doby čistek a monstrprocesů, sovětský politik polského původu, původně právník, ministr zahraničí. Podporoval a právně ospravedlňoval hromadné represálie, zdůvodňoval nezákonné metody vyšetřování.

13 „Nelze proto uznat za správnou takovou organizaci a takový směr vyšetřování, jež hlavní úkol spatřují v tom, dostat z obviněného ‚doznávací‘ vysvětlení. [...] Vyšetřovací orgány mohou nepochybně jenom tehdy vyhrát boj, podaří-li se jim snížit vysvětlení obviněného na úroveň obyčejného, řadového důkazu, jehož odstranění z procesu nemůže mít rozhodný vliv na platnost a odolnost hlavních skutečností a okolností, jež byly vyšetřováním zjištěny. [...] Ovšem, nesmí se toto pravidlo chápat abstraktně a přehlížet skutečné zvláštnosti trestného procesu, zejména ne takového, kde je zúčastněno několik obviněných, a to dokonce spojených mezi sebou jako spolupachatelé. V takových procesech se musí otázka o stanovisku k vysvětlení obviněných, zejména k takovým jejich vysvětlením, jimiž usvědčují své spolupachatele a spoluviníky, řešit se zřetelem na celý osobitý ráz takových věcí – spiknutí, zločinných spoluúkladů, a zejména protisovětských, protirevolučních organizací a skupin. V takových procesech je nutné pokud možno důkladně prověřit všechny okolnosti případu – prověření, které kontroluje i výpověď obviněných. Ale výpovědi obviněných v takových věcech nutně nabývají rázu a významu důkazů hlavních, nejdůležitějších, rozhodujících.“ VYŠINSKIJ, Andrej J.: *Theorie soudních důkazů v sovětském právu*. Přel. KONEČNÝ, Jan – TARABIN, Evžen, nakl. Mír, Praha – Brno 1950, s. 284–285.

rozvíjí tento způsob konstrukce trestného činu a spojuje vznik notoricky známých skutečností převážně s politickými kampaněmi. Podle uplatnění teorie notoriety: „[...] se vina v trestním řízení neposuzovala podle zjištěných skutečností, ale podle tzv. obecných zkušeností a notoricky známých skutečností, které není třeba u soudu dokazovat. Tyto notoricky známé skutečnosti vycházely převážně z právě probíhajících politických kampaní. (Např. za notoricky známou skutečnost se považovalo, že Vatikán je špiónáží centrála, a kdo s ním udržoval styky, byl automaticky kvalifikován jako špión.)“¹⁴

Posouzení objektivitý sdělených informací u pramenů provenience StB může být značně problematické, a to zvláště v protokolech o výslechu. U výslechových protokolů z konce čtyřicátých let a počátku padesátých let 20. století je navíc rovněž třeba brát zřetel na porušování lidských práv (nejen) v době vyšetřovací vazby a užívání psychického a často i fyzického násilí (bití, podávání drog a další). Při badatelské práci s archiváliemi provenience StB je nezbytně nutné odlišit skutečnost a ideologický nános, který skutečnosti dává obsahovou náplň přiřčenou komunistickou propagandou. Zároveň je nutné přejímaná fakta ověřovat z jiných, nikoli pro-režimních pramenů. Podívejme se podrobněji na vybrané dokumenty a pokusme se je podrobit kritice.

Schéma protokolu o výpovědi s Tomášem Beránkem¹⁵

Tomáš Beránek, děkan ve Vodňanech a vikář vodňanského vikariátu, byl Státním soudem v Praze odsouzen 31. ledna 1951 za údajné spáchání trestného činu velezrady k jedenácti letům odnětí svobody.¹⁶ Ve stejném soudním procesu byli souzeni prakticky všichni sekretáři sídelních biskupů, resp. arcibiskupů a jejich blízcí spolupracovníci. U soudu se děkan Beránek sešel také se Stanislavem Brabcem – sekretářem a ceremonářem biskupa Josefa Hloucha – a s kancléřem českobudějovické kurie Karlem Tomšů.

Schéma protokolu, které se dochovalo ve vyšetřovacím spisu Tomáše Beránka, v podobě krátkých instrukcí s předem vymezenými „proviněními“ bez předchozího kladení otázek, je již samo o sobě dokladem, že samotné vyšetřování neprobíhalo v souladu se zásadou presumpce neviný. Výslechový protokol, dochovaný ve vyšetřovacím spisu, sepsaný s Tomášem Beránkem podle uvedeného schématu dne 11. listopadu 1950, zachycuje časové období od června do prosince 1949, tedy do doby, kdy římskokatolická církev odmítla dále vyjednávat se státem o jejich vzájemném poměru a postupně se pomocí legislativních opatření komunistické vlády dostávala do područí totalitní moci.

Jak biskupská konference, tak také jednotliví diecézní biskupové ve spravovaných diecézích měli od března 1948 omezenou možnost komunikace s klérem a laiky.

14 KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Nakl. Mladá fronta, Praha 1993, s. 242.

15 ABS, fond (f.) V/MV, archivní číslo (arch. č.) V-5506 MV, operativní podsvazek. Viz PŘÍLOHA I.

16 Tomáš Beránek (1897–1954) zemřel na selhání ledvin ve vězeňské nemocnici v Brně.

Náklad církevního tisku byl výrazně snížen, vydávání mnohých periodik zastaveno, zbývající tiskoviny podléhaly státní cenзуře. Možným prostředkem, jak zachovat tok informací mezi vyšším a nižším klérem a laiky, byly pastýřské listy, kterými biskupská konference komentovala vztah církve a státu a kritizovala omezování náboženské svobody. Zvláště významný pastýřský list, který byl vydán v červnu 1949, kritizoval státní pro-režimní Katolickou akci, jako první výrazný pokus totalitního státu o oddělení vyššího kléru od nižšího duchovenstva a laiků a zároveň vytvoření české katolické církve nezávislé na Vatikánu. Komunistická vláda úmyslně převzala název „Katolická akce“, který v římskokatolické církvi označoval celosvětovou aktivitu laiků v činnosti církve. Pastýřské listy byly distribuovány do jednotlivých farností na motocyklech kněžími nebo dobrovolníky z řad laiků. Stejnou cestou se šířily také kopie exkomunikačních dekretů, kterými Apoštolský stolec vyjadřoval postoj k situaci církve u nás. Papežská stolice se postavila jak proti státní „Katolické akci“ (dekret vydaný 20. června 1949), tak proti komunistickému učení (dekret vydaný 1. července 1949). Mezi věřícími rovněž kolovaly kopie memoranda biskupské konference československé vládě, různé dopisy a oběžníky vystihující postupnou nadvládu komunistické moci nad církví. Veškeré tyto tiskoviny byly vyšetřovateli StB označovány jako „protistátní letáky“.¹⁷ „Rozvratné pastýřské listy“, uvedené ve schématu protokolu Tomáše Beránka, tedy označují v církvi běžně používané prostředky komunikace, kterým orgány činné v trestním řízení přiřkly z důvodu jejich kritičnosti protistátní náplň.

Za majetek farnosti či diecéze (liturgické nádoby, insignie, cenné obrazy a jiná umělecká díla) a za finanční sbírky věřících nese odpovědnost duchovní správce. Z vyšetřovacího spisu Tomáše Beránka vyplývá, že majetek farnosti ani peněžní sbírka věřících nebyly zneužity k financování osobních potřeb. Peníze vybrané od věřících, uváděné ve schématu výslechového protokolu, uložil Tomáš Beránek na vkladní knížku Městské spořitelny ve Vodňanech a měly být použity k podpoře persekovaných kněží bez státního souhlasu. „Chamtivost církevních představitelů“ a ukryté peníze vybrané od věřících, evokující představu zneužitých či přímo zcizených peněz, byly ve skutečnosti snahou o ochranu spravovaného majetku a snahou o využití finanční sbírky pro sociální potřeby osob persekovaných totalitním režimem.

Tyto otázky úzce souvisí s legislativními předpisy vydanými v říjnu 1949, kterými si komunistická vláda právní cestou zajistila možnost vměšovat se do vnitřních záležitostí církve, ovlivňovat její duchovní a administrativní správu a prakticky veškeré její veřejné aktivity ve společnosti. Pravomoc a reálnou nadvládu státu nad církvemi a náboženskými společnostmi umožnil zákon č. 217/1949 Sb., kterým se zřizoval Státní úřad pro věci církevní se statutem ministerstva. Zároveň s ním byl vydán zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. Jeho největším úskalím pro církev byl § 7, který vymezoval tzv. státní souhlas pro výkon

17 GABRIELOVÁ, Petra: *Kartotéka akce „48“ a vyhodnocení tzv. protistátní činnosti členů Církve římskokatolické ve vybraných tzv. ilegálních skupinách*. Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 9, ABS, Praha 2011, s. 45–94.

duchovenské činnosti. Každý duchovní potřeboval státní souhlas k výkonu svého povolání. Provedení jakéhokoli náboženského úkonu osobou bez tohoto souhlasu bylo trestné a daný duchovní mohl být odsouzen za trestný čin maření dozoru nad církvemi podle §§ 173 a 174 trestního zákona č. 86/1950 Sb. až na tři roky odnětí svobody. Podpisové akce mezi kněžími, ke kterým Tomáš Beránek ve svém vikariátě v srpnu 1949 vyzval, byly přímou odezvou na připravované zákony, jejichž platnost prakticky odnímal a církvi jakoukoli možnost svobodného působení a naopak umožňovala státu manipulativní zásahy do činnosti církve.

Odsouzení Tomáše Beránka z trestného činu velezrady bylo v rozsudku Státního soudu v Praze zdůvodněno v hlavních bodech takto: „[...] *Od vítězného února 1948 až do svého zatčení iniciativně pomáhal vysoké církevní hierarchii v jejím rozvratnickém boji [...] Rozšiřoval mezi duchovní svého vikariátu rozvratnické tiskoviny, nutil je, aby je při pobožnostech četli a sám je též v kostele četl. [...] Dále, to byly oběžníky zabraňující čtení katolického tisku a exkomunikační dekret [...] Druhý exkomunikační dekret proti příslušníkům KSČ přivezl si osobně od biskupa Hlouchy a rozvezl sám po svých farnostech. [...] Organizoval ve svém vikariátě podpisovou akci mezi duchovenstvem proti novému zákonu o hospodářském zabezpečení církvi, podpisovou akci proti katolické akci, a akci pro propuštění kněží zajištěných pro protistátní činnost. [...] Peníze z kostelní sbírky na potřeby ryze náboženské [...] ponechal u sebe na vkladních knížkách a měly sloužiti k podpoře kněží protistátně činných.*“¹⁸ Výsledky vyšetřování, vykonstruování trestné činnosti a odsouzení Tomáše Beránka mohly v tomto kontextu vést k usvědčení z údajně protistátní činnosti také biskupa Josefa Hloucha.

Úryvek z výslechového protokolu Marie Soukupové¹⁹

Marie Soukupová, řádová sestra Evarista z kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, která byla zaměstnána v nemocnici v Českých Budějovicích, chodila od roku 1949 z pověření své představené ošetřovat do budovy kurie biskupa Josefa Hloucha. Dne 19. září 1953 jí Krajský soud v Českých Budějovicích vyměřil za trestný čin velezrady pět let odnětí svobody.²⁰

Marie Soukupová patřila mezi lidi, kteří pomáhali doručovat zprávy mezi internovaným biskupem Josefem Hlouchem a jeho blízkými spolupracovníky. Sestra Evarista předávala zprávy přímo Josefu Hlouchovi v průběhu ošetřování nebo je nechávala v zásuvce toaletního stolku v koupelně. Celkem takto přenesla zhruba patnáct zpráv.

Kromě Marie Soukupové se jako kurýři zpráv zapojili také biskupův zповědník Kašpar Štojdl, domovník František Bárta, komorník Antonín Běhavka, kuchařka

18 ABS, f. V/MV, arch. č. V-5506 MV, Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 31. ledna 1951.

19 ABS, f. V/ČB, arch. č. V-786 České Budějovice, podsvazek Marie Soukupové. Viz PŘÍLOHA II.

20 Marie Soukupová (1909–1978) po návratu z vězení v červenci 1957 pracovala v domově důchodců v Novém Jičíně. V roce 1972 se přestěhovala do charitního domova pro řeholnice ve Vidnavě, kde vypomáhala v prádelně. Zde také zemřela.

třeboňského děkana Antonína Jarolímka (viz dále) Kateřina Spálenková a další. Zprávy určené jiným diecézním biskupům pomáhal zprostředkovat pater Václav Říha. Korespondence se prakticky týkala ryze církevních záležitostí a umožňovala biskupu Hlouchovi nadále spravovat diecézi. V dopisech se řešily otázky výchovy a vzdělávání bohoslovců, jejich svěcení, umístění pedagogů rozpuštěného kněžského semináře v Českých Budějovicích do duchovní správy (rok 1950), jmenování nových kanovníků, udělení jurisdikce kněžím přemístěným či nově dosazeným do českobudějovické diecéze Státním úřadem pro věci církevní a také informace o zatčených kněžích.

Omezování svobody biskupa Hloucha probíhalo postupně. V průběhu června 1949 byly do biskupských úřadů dosazeni vládní zmocněnci, kteří dozorovali, zda chod a správa diecéze probíhá v souladu s politikou totalitního státu. Do českobudějovického biskupství nastoupil Jaroslav Brandejs.²¹ Od 18. června 1949 již byl biskup Josef Hlouch izolován od vnějšího světa, budova kurie obsazena bezpečnostními složkami a jeho návštěvy byly hlášeny StB a regulovány vládním zmocněncem. Další zpřísnění internace nastalo od konce dubna 1950. Dne 29. března 1952 byl převezen do Kadaně, a tím začala jeho několikaletá internace.

Vyhodnocení StB²² a opis tajně předané zprávy²³

Vyhodnocení StB ze dne 12. května 1952 je součástí skupinového svazku vedeného k osobám, které byly v kontaktu s biskupem Josefem Hlouchem v době jeho internace v biskupské rezidenci. Opis zprávy dokumentuje druh informací, které byly předávány utajeným způsobem internovanému biskupovi od jeho blízkých spolupracovníků. Opis zpráv se dochoval jako důkazní materiál v osobním vyšetřovacím spisu Antonína Jarolímka, děkana v Třeboni a bratra strahovského opata Bohuslava Stanislava Jarolímka.

Antonín Jarolímek byl internován deset měsíců v klášteře v Želivi a dne 19. září 1953 byl odsouzen Krajským soudem v Českých Budějovicích ke třinácti letům odnětí svobody za trestný čin velezrady.²⁴

„*Illegální řízení církevního života v českobudějovické diecézi*“, jehož se biskup Hlouch podle vyhodnocení StB údajně dopouštěl, ve skutečnosti znamenalo zajištění, aby se kněží a laici nedostávali v době nesvobody a státem omezených možností náboženského života do sporu se svým svědomím. Tento postup mu ze strany církve umožňovaly tzv. mexické fakulty. „[...] *Mexické fakulty představují soubor mimořádných zmocnění a dispenzí (zbavení vázanosti zákonem ryze církevním ve zvláštním případě), udělených Apoštolským stolcem římským katolíkům žijícím na území státu s totalitním*

21 BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel: *Církevní komise ÚV KSČ 1949*, s. 168, 377.

22 ABS, f. H/MV, arch. č. H-373 MV. Viz PŘÍLOHA III.

23 ABS, f. V/ČB, arch. č. V-786 České Budějovice, osobní vyšetřovací spis Antonína Jarolímka.

24 Antonín Jarolímek (1894–1970).

režimem, který omezuje nebo zakazuje svobodné působení církve. Fakulty se týkaly jurisdikční, liturgické a disciplinární roviny života církve tak, aby byly zajištěny správa a řízení diecézí a duchovní potřeby věřících v době nesvobody. S tímto záměrem byly také uděleny katolické církvi v Mexiku v době jejího pronásledování na počátku 20. století. Odtud je odvozen název ‚mexické fakulty‘. Fakulty, určené pro katolickou církev v Československu, přivezl z Říma litoměřický biskup Štěpán Trochta v listopadu 1948. Zásadní význam fakult spočíval mimo jiné v možnosti vytvoření alternativní hierarchické struktury církve, aby v případě uvěznění, internace, vyhnanství či smrti sídelního biskupa byla zajištěna správa a řízení diecéze. Mexické fakulty byly označeny představiteli mocenského režimu jako ‚tajné vatikánské instrukce‘ a prakticky veškeré aktivity vyplývající z mimořádného zmocnění byly StB sledovány jako protistátní činnost.²⁵

V první fázi uplatňování mexických fakult šlo v českobudějovické diecézi zejména o jmenování zástupce biskupa (ordináře²⁶) a o zajištění generální jurisdikce²⁷ pro kněze. Každý kněz potřebuje k působení jurisdikci od místního ordináře. Po vzniku Státního úřadu pro věci církevní byli kněží často z moci státu přemísťováni bez ohledu na hranice diecéze a stejným způsobem byli do duchovní správy od druhé poloviny roku 1950 dosazováni někteří vybraní řeholníci z centralizačních klášterů. Individuální vyřízení žádosti o jurisdikci se internací biskupa Josefa Hloucha výrazně komplikovalo a od jeho přísné izolace na konci dubna 1950 bylo již prakticky nemožné. Dochovaný opis zprávy Antonína Jarolímka internovanému biskupu Hlouchovi poukazuje v bodě č. 1 na komplikace při získávání jurisdikce. V českobudějovické diecézi začali po vzoru ostatních diecézí zvažovat udělování generální jurisdikce takto přemísťeným či dosazeným kněžím. Úkolem získat pro kněze generální jurisdikci také od ostatních ordinářů byl pověřen kněz Václav Říha.

K úzkému poradnímu sboru českobudějovického biskupa, který měl možnost otevřeně, bez odposlechu a zásahů bezpečnostních složek komunikovat s internovaným Josefem Hlouchem prostřednictvím tajně předávaných zpráv, patřili Augustin Malý, Josef Šídlo a Antonín Jarolímek. Tito kněží tvořili jakýsi počátek linie, po které se měla odvíjet alternativní hierarchická struktura českobudějovické diecéze.

Augustin Malý, spirituál v kněžském semináři v Českých Budějovicích, byl na podzim roku 1949 na základě mexických fakult jmenován Josefem Hlouchem zástupcem ordináře.²⁸ Byl internován od května do listopadu 1951 v želivském klášteře, později

25 GABRIELOVÁ, Petra: *Kartotéka akce „48“*, s. 45–94.

26 Místní ordinář – nadřízený diecéze, tedy diecézní biskup, generální vikář, od roku 1983 také biskupský vikář. TRETERA, Jiří Rajmund: *Konfesní právo a církevní právo*. Nakl. Jan Krigl, Praha 1997, s. 163–166. *Codex Iuris Canonici. Kodex kanonického práva*. Přel. ZEDNÍČEK, Miroslav, nakl. Zvon, Praha 1994, kánon (kán.) 134, s. 53.

27 Jurisdikce – pravomoc, moc řízení, je spojena s ustanovením do úřadu. TRETERA, Jiří Rajmund: *Konfesní právo a církevní právo*, s. 133. *Codex Iuris Canonici. Kodex kanonického práva*, kán. 129–133, s. 51.

28 Augustin Malý (1911–1984) byl jmenován zástupcem biskupa (ordinářem), ale nebylo mu

v klášteře v Hájku u Kladna, kde byl 10. května 1952 zatčen. Dne 19. září 1953 mu Krajský soud v Českých Budějovicích vyměřil deset let odnětí svobody za trestný čin velezrady.

Poradcem a případným nástupcem Augustina Malého byl biskupem vybrán Josef Šídlo, profesor teologie a rektor kněžského semináře v Českých Budějovicích. Společně s Antonínem Jarolímkem a Augustinem Malým byl odsouzen za trestný čin velezrady k jedenácti letům vězení.²⁹ Ve stejném soudním procesu byl vyměřen trest dvanáct let vězení za velezradu také Václavu Říhovi, který předával zprávy mezi izolovanými diecézními biskupy.³⁰

Antonín Jarolínek byl po smrti generálního vikáře Jana Caise (zemřel 20. dubna 1950) navržen biskupem Hlouchem na Caisovo místo. Státní úřad pro věci církevní tento návrh, i další biskupem navržené kandidáty, zamítl. Na uvolněné místo generálního vikáře byl tedy dne 25. května 1950 z moci státu dosazen pro-režimně smýšlející kněz Josef Buchta. Biskup Hlouch mu však odmítl udělit jurisdikci a na základě mexických fakult jmenoval tajným generálním vikářem Antonína Jarolímka. Vznikla tím ukázková situace, kdy se kněží českobudějovické diecéze dostávali do sporu se svým svědomím. Je možné přijímat rozhodnutí svého nadřízeného, který byl dosazen z moci státu, nikoli pravomocí biskupa?

Situace v budově českobudějovického biskupství v letech 1950–1952 byla značně komplikovaná. Samotný vztah mezi státem dosazeným generálním vikářem Josefem Buchtou a internovaným biskupem Josefem Hlouchem (kterému byla od května 1950 ještě více omezena osobní svoboda) odvíjející se za přítomnosti bezpečnostních složek totalitní moci a dozoru státního zmocněnce Jaroslava Brandejse, by mohl být tématem samostatné studie. Není vyloučeno, že některé skutečnosti zůstanou zahaleny tajemstvím, a to z důvodu nedostatku archivních dokumentů, které by nebyly pouze jednostranně zaměřeny a nebyly provenience bývalé StB, Státního úřadu pro věci církevní, Krajského národního výboru v Českých Budějovicích či dalších útvarů komunistické státní správy.

Podle zápisu z hlavního líčení Krajského soudu v Českých Budějovicích z 19. září 1953 a podle výslechových protokolů Augustina Malého udělil dodatečně biskup Hlouch, po nátlaku politické moci, Josefu Buchtovi jurisdikci v prosinci 1950.³¹ Pro tuto skutečnost hovoří také opis dekretu Josefa Buchty, v němž mu biskup Josef uděluje jurisdikci dopisem ze dne 18. prosince 1950, pod číslem jednacím 2937. Opis pravděpodobně vznikl před plánovaným a neúspěšným útekem Josefa Buchty z republiky

uděleno biskupské svěcení. Z jeho pravomoci byly tedy vyňaty veškeré kultové úkony, jejichž předpokladem je biskupské svěcení. Působil v letech 1968–1972 jako generální vikář českobudějovické diecéze. Po smrti biskupa Josefa Hloucha přešel do duchovní správy.

29 Josef Šídlo (*1902).

30 Václav Říha (1923–1956) zemřel ve věznici na Mírově na srdeční selhání.

31 ABS, f. V/ČB, arch. č. V-786 České Budějovice, skupinový vyšetřovací spis a osobní vyšetřovací spis Augustina Malého.

v roce 1953. Kopie však neobsahuje žádný otisk razítka ani podpis.³² V současné době nebyl nalezen dokument z církevního archivu s podpisem biskupa Hloucha, který by tento fakt, dochovaný pouze v materiálech StB, potvrdil.³³ Udělení jurisdikce Josefu Buchtovi k úřadu generálního vikáře tedy zůstává dosud skutečností nepotvrzenou, i když máme k dispozici indicie hovořící ve prospěch udělení.

Je pravděpodobné, že se Josef Buchta zprvu snažil diecézi řídit v souladu s vůlí internovaného biskupa, v rámci možností státní politiky uplatňované vůči katolické církvi. Buchtovy ústupky totalitní moci však vedly ke stále stoupajícímu napětí, které vyvrcholilo na počátku roku 1952 při vydání oběžníku o stanovení nových hranic vikariátů a jmenování nových vikářů. Tento konflikt,³⁴ kterému se podrobně věnuje ve svých publikacích historik Martin Weis, byl nepochybně podnětem vedoucím v březnu 1952 k odvozu internovaného Josefa Hloucha do Kadaně a na začátku dubna 1952 k dosazení Josefa Buchty na post kapitulního vikáře³⁵. Pater Buchta je zmíněn v opisu zprávy Antonína Jarolímka v bodu č. 2 pod iniciálami „P. B.“ právě ve spojitosti s problémem získání jurisdikce. Tři vězňeni kněží, o kterých ve zprávě Jarolímek informuje biskupa, byli biskupský sekretář Stanislav Brabec,³⁶ kancléř Karel Tomšů³⁷ a František Kocáb,³⁸ děkan v Bechyni.

32 Opis dekretu byl uložen ve vyšetřovacím spisu Josefa Buchty jako doličný materiál, který usvědčoval jmenovaného z pokusu o útěk do zahraničí. ABS, f. V/MV, arch. č. V-396 MV.

33 V archivu českobudějovického, ani litoměřického biskupství nebyl dohledán žádný relevantní dokument.

34 WEIS, Martin: *Svědectví dokumentů: Katolická církev v archivních materiálech*, s. 46. Týž: *Osudy katolické církve na jihu Čech – akce „H“*, s. 56.

ABS, f. V/MV, arch. č. V-396 MV. Josef Buchta se 19. 5. 1953 pokusil o útěk do Německé demokratické republiky a byl při něm zadržen hlídkou pohraniční služby z Děčína. Lidový trestní soud v Praze ho dne 26. 2. 1954 odsoudil za trestný čin opuštění republiky a trestný čin krádeže ke čtyřem letům odnětí svobody, který mu byl 2. 4. 1954 na základě amnestie prezidenta republiky snižen na dva roky. Dne 11. 5. 1955 byl z Mírova propuštěn na amnestii prezidenta. Josef Buchta nastoupil do duchovní správy v litoměřické diecézi, kde působil až do konce svého života. Zemřel v lednu 2000. Jeho osobní vyjádření k působení v Českých Budějovicích si pro svou studii vyžádal historik Martin WEIS: *Osudy katolické církve na jihu Čech – diecéze bez pastýře*. In: *Studia theologica*, roč. IV/2, č. 8, 2002, s. 61.

35 Kapitulní vikář – prozatímní místní ordinář, který byl volen dómskou kapitulou kanovníků v případě sedisvakance (uprázdnění) biskupského stolce. Komunistická vláda manipulativně zasahovala do volby kapitulního vikáře a na tato místa z pozice moci dosazovala pro-režimně smýšlející kněze. Této možnosti zneužívala až do roku 1989 i přesto, že nové vydání kodexu kanonického práva v roce 1983 již tuto hodnost nezná. TRETERA, Jiří Rajmund: *Konfesní právo a církevní právo*, s. 170, 174.

36 Stanislav Brabec byl dne 31. 1. 1951 Státním soudem v Praze odsouzen za údajné spáchání trestného činu velezrady k deseti letům odnětí svobody. ABS, f. V/MV, arch. č. V-5506 MV, Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 31. 1. 1951.

37 Karel Tomšů byl dne 31. 1. 1951 Státním soudem v Praze odsouzen za údajné spáchání trestného činu velezrady ke třem letům odnětí svobody. ABS, f. V/MV, arch. č. V-5506 MV, Rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 31. 1. 1951.

38 František Kocáb, vikář v bechyňském vikariátě, byl propuštěn z vyšetřovací vazby po třech

Návrh na propuštění biskupa Josefa Hloucha z internace³⁹

Předložená zpráva je součástí návrhu na propuštění biskupa Josefa Hloucha z internace. Byla sepsaná referentem Vilémem Táborem⁴⁰ pro ministra vnitra Rudolfa Baráka v říjnu 1954. Návrh byl projednán a na základě usnesení politického byra ÚV KSČ byl biskup Josef Hlouch dne 19. listopadu 1954 propuštěn z internace.

Propuštění ze zámečku v Myštěvsi ale znamenalo jen jakési zvolnění režimu internace. Biskup Hlouch měl však dostupnější a kvalitnější lékařskou péči v Brně, kde se léčil v tehdejší Fakultní nemocnici Krajského ústavu národního zdraví u internisty Jaroslava Pojera.

Od roku 1955 mu bylo určeno místo pobytu v zámku v Šebetově u Boskovic, kde sestry z kongregace Školských sester de Notre Dame pečovaly o hluchoněmé ženy. Časté návštěvy z českobudějovické diecéze, velký zájem veřejnosti o jeho osobu a trestní stíhání kněží Josefa Hejla a Josefa Mošničky za šíření údajných protistátních letáků⁴¹ však způsobily opětovné zpřísnění izolace a v listopadu roku 1958 byl biskup Josef Hlouch znovu internován v Paběnicích u Čáslavi.⁴²

měsících dne 13. 12. 1950. Zatčen byl z důvodu rozšiřování pastýřských listů v rámci spravovaného vikariátu. Dne 25. 7. 1957 byl odsouzen Krajským soudem v Plzni z údajného podvracení republiky a přestupku proti předpisům o zbraních ke třem a půl letům odnětí svobody. ABS, f. V/Plzeň, arch. č. V-1430 Plzeň.

39 ABS, f. A 2/1, inventární jednotka (inv. j.) 732. Viz PŘÍLOHA IV.

40 Vilém Tábor, původně vyučený řezník, byl přijat ke Sboru národní bezpečnosti v srpnu 1949. V době sepsání zprávy o biskupu Hlouchovi, tedy v říjnu 1954, byl zařazen jako referent 1. oddělení 3. odboru III. správy MV (do roku 1964 krycí název Vnitřního zpravodajství Ministerstva vnitra) v hodnosti podporučíka. Výše uvedené oddělení Vnitřní správy MV sledovalo členy katolické církve. Z dokumentů dochovaných v personálním spisu Viléma Tábora vyplývá, že mu byly uděleny odměny a vyznamenání za „rozpracování církevní hierarchie“. Vilém Tábor byl uvolněn ze služebního poměru v hodnosti majora při odchodu do starobního důchodu v únoru 1972. ABS, f. personálních spisů, arch. č. 2347/1915.

41 ABS, f. V/ČB, arch. č. V-619 ČB.

42 KOLOUCH, František: *Zkoušené srdce biskupa Hloucha*, c. d.

Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech StB

PŘÍLOHA I

S C H E M A P R O T O K O L U .

B E R Á N E K Tomáš vikář, nrozen 15.VIII.1897 v Sušici okr.
 dtto - ostatní nacionále.

Potvrdím jeho totožnost občanským průkazem a místem bydliště.

Jeho životopis a pol.zaměření napíši zvlášť a přiložím k protokolu.

- 1/ Otázkou chci rozvést, že na příkaz H L O U C H A insruoval kněze v rozvratné a protistátní činnosti, čímž bude svědčit proti H L O U C H O V I.
- 2/ Vyzvednu jeho vědomosti o boji spikleneckých cirk.představitelu, proti lid, dem. zřízení, jeho účast v tomto boji a postavím jej k těmto jako přímého pomocníka těchto zločinnů.
- 3/ Jaké důvody jej k této zločinecké, podvratné činnosti vedly.
- 4/ Dále, že na příkaz H L O U C H A a jiných biskupů četl rozvratné pattyřské listy, čímž dal najevo svůj nesouhlas a nenávisť k lid. dem. zřízení, že v důsledku u těchto lidí zneužil náboženského citění věřících pro zájmy jedinců jako spiklence B E R A N A , H L O U C H A a jiných.
- 5/ Vyzvednu chamtivost církevních představitelů jako zrádců, tím že usilovali a uschovali majetek a tento chtěli před státem zatajit aby nebyl pojat do majetku státu jako takový t.j. všech.
- 6/ Na příkaz H L O U C H A ukryl peníze vybrané od věřících, před dnešním režimem a tyto chtěl využít k podpoře kněží , kteří by nedostali plat pro protistátní činnost.
- 7/ Uvedu, že neoznámil bezpečnostním orgánům člověka, který psal

-2-

výhrůžné dopisy příslušníkům KSČ, jen proto že se mu to v boji který on vede proti stávajícímu režimu, hodilo.

8/ Podpisové akce které organisoval proti katolické akci a akce o věrnosti biskupům, dělal jen na přání vysoké církevní hierarchie.

Svědčí proti: biskup Dr. H L O U C H A.

org.613

Karel J E Ž E K.

Schéma protokolu o výpovědi s Tomášem Beránkem.⁴³

43 ABS, fond (f.) V/MV, arch. č. V-5506 MV, operativní podsvazek.

- 3 -

3
267

Co je vám známo o tom, kdy biskup českobudějovické diecese Josef HLOUCH byl dán státními úřady do izolace?

Od roku 1949 jsem občas docházela k biskupu Josefu HLOUCHOVI na jeho požádání změřit krevní tlak, nebo mu dát injekci. Koncem roku 1950 někdy v srpnu nebo v září, když jsem se vrátila z dovolené zpět do zaměstnání, bylo mi ostatními sestrami sděleno, že biskup HLOUCH telefonoval, abych mu přišla změřit krevní tlak. Když jsem přišla na konsistoř, byli zde dva civilní muži, kteří zapisovali každou návštěvu k biskupovi. Tímto způsobem jsem dozvěděla, že biskup je izolován.

Udržovala jste s biskupem během jeho izolace nějaké ilegální styky?

Ano. Někdy v dubnu nebo v květnu 1950 byla jsem opět telefonicky vyzvána biskupem, abych mu přišla změřit krevní tlak, případně mu dát injekci. V tu dobu byl dán biskup do přísné izolace. Po mém příchodu na konsistoř byla jsem bezpeč. orgány dotázána za jakým účelem přicházím, na což jsem uvedla, že jsem byla vyzvána biskupem, abych mu ho přišla ošetřit. Po chvíli, kdy jsem obdržela svolení od vládního zmocněnce BRANDEJSE, odešla jsem v doprovodu bezpeč. orgána HOFFREITRA do II. posch. do biskupovy pracovny. HOFFREITR zůstal stát na chodbě. Když jsem biskupa ošetřila, ptal se mě, zda je něco nového. Když jsem nevěděla, předal mi složený lístek a požádal mne, abych lístek dala přečíst páteru Dr. Augustinu MALÉMU a dp. MÁCHOVI a dále, abych je požádala, aby na lístku zaškrtnali jména kněží, kteří by podle nich přicházeli v úvahu do funkce kanovníků. Na lístku bylo napsáno několik jmen kněží, z nichž si pamatuji TITMAN, ČECH a GABRIEL a JURÁSEK. Po odchodu od biskupa druhý je dne jsem uvedený lístek předala Dr. MALÉMU v zákřistii kaple českobudějovické nemocnice, kde Malý každý den sloužil mše. Dr. MALÝ si lístek přečetl, vrátil mi jej zpět s tím, abych jej donesla k dp. MÁCHOVI, že se na tom spolu domluví. Na to jsem hned lístek odnesla do kostela Sv. Jana na Lineckém předměstí, kde jsem ho odevzdala dp. MÁCHOVI. A MÁCHA po obdržení lístku řekl, že se na tom s MALÝM domluví a lístek se zaškrtnutými jmény, že mi odevzdají. Druhý den ráno odešla jsem opět za MÁCHOU do kostela Sv. JANA, kde mi předal lístek pro biskupa, na kterém spolu s MALÝM zaškrtnuli jména kněží TITMAN, ČECH, GABRIEL a JURÁSEK. V seznamu bylo uvedeno více jmen, které si nepamatuji, neboť jsem je více neznala.

Četla a schválila Marie Soukupová

Úryvek z výslechového protokolu Marie Soukupové.⁴⁴

44 ABS, f. V/ČB, arch. č. V-786 České Budějovice, podsvazek Marie Soukupové.

PŘÍLOHA III

111

Distribuce:

rátu _____
al _____
ribuce _____
or _____
a _____

Dne 12.5.1952.

TAJNÉ!

ÚŘEDNÍ ZÁZNAM č. _____

Otvář KV-Stb Č. Budějovice Počet listů úř. záznamu 4.

Rídící orgán vstržm. ORTMAN Rudolf

Důvěrník _____

Jednáno dne _____ od _____ hod. _____
do _____ hod. v _____

K č. j. _____ ze dne _____

Navazuje na úřed. záznam č. _____ ze dne _____

Poznámka vyhodnocena za účelem zaležení skupinového svazku.

1a Text	1b Shrnutí	2 Dokum. přílohy	3 Prameny	4 Hodnocení	5 Opatření
---------	------------	------------------	-----------	-------------	------------

Klasifikace 1.

Věc: Illegální činnost fím.kat.duchevních v kraji Č. Budějovice.

1a. Na únorových událostech projevila se i v kraji českobudějovickém nepřátelská činnost fím.kat.hiearchie v jejímž pozadí stál sám biskup ThDr. HLOUCH Josef. Vzhledem k tomu byl v roce 1949 biskup HLOUCH iseleván a zakázán mu oficiální styk s estátními duchevními, a biskupem prováděl pouze písemné rozhovívání a řízení diecese, ovšem kontrolovaná vládním zmocněncem na konsistoši. Biskup HLOUCH ale vyhledal prostřednictvím svého klerníka a hlavně svého zpravědníka Dr. ŠTOJDLA meškóní duchevní a stále udržoval s nimi ilegální spojení. Tímto způsobem prováděl biskup ilegální řízení církevního života v českobudějovické diecesi. Jedním z hlavních osob, která řídila za iselace biskupa estátní duchevní, byl děkan Antonín JAROLÍMEK. Dalšími osobami, které prováděly ilegální spojení s biskupem byl ThDr. ŘÍHA Václav, ThDr. MALÝ Augustin. Biskup HLOUCH jmenoval svým nástupcem a tajným generálním vikářem děkana JAROLÍMKA. Na základě zachycených poznatků pomocí obstarané pošty a zadržením ilegálního depisu při pravědné kontrole bezpečnostními orgány bylo zjištěno, že JAROLÍMEK dává zprávy biskupovi. V roce 1951 byl JAROLÍMEK dán do internačního střediska Želví a v roce 1952 v lednu byl zatčen a převezen na KV-Stb Č. Budějovice. Na základě pre-

Vyhodnocení⁴⁵ a opis předané zprávy⁴⁶.

45 ABS, f. H/MV, arch. č. H-373 MV.

46 ABS, f. V/ČB, arch. č. V-786 České Budějovice, osobní vyšetřovací spis Antonína Jarolímka.

3

Tuto zprávu zaslal Antonín JAROLÍMEK ilegálně biskupu HLOUCHOVI. Zpráva byla zabavena u služebně na biskupství, která zprávu měla biskupovi předat. Ke zprávě bylo přiloženo 10.250 Kčs. Viz stvrzenku čís. 2...

1

O p i s .

Vaše Excellence,

1. Zaslal jsem, že dp. BENHÁK z Bechyně má přijít na místo d.p. LOMCE a obráceně. Dp. BENHÁK chtěl být k Vám předveden, ale nebylo mu to dovoleno. Nemluvil jsem s ním. Ale radím každému obracet se na Ordinariát doporučeným dopisem a kdyby nedošla do týdne odpověď, urgovati znovu. Ovšem, hodně bude záležeti na pevném postoji kněží! Protože vlastně přepisují zprávy, které měly být dodány již v sobotu ráno a nestalo se tak, připsují další: řekl jsem dp. KRŠÍK /?/ kterého přivezli v pátek večer na Lineckou faru: jděte ihned - Vy můžete - na konsistoř a žádejte přístup k J. Exc., bez iuristikce nic nezačínajte. Poslechl a už má iurisdikci v ruce. Ve Vodňanech je P. KUNOVJANEK /Františkán/, prý moc hodný kněz, bývalý kvardián v Bechyni a i ten potřebuje aspoň formálně iurisdikci - musí si o ni ovšem požádat! Možno, že podobný-ch případů budeme mít ještě víc.
2. Moje zpráva hlasíla, že P.B. navštívil naše 3 vězně a chce je dostat ven. Prý o tom mluvil s min. FIERLINGEREM. Je to tedy potvrzeno jím samým. Když šel k Vám já se vracel z katedrály od svateb a uviděv mne namířil ke mne, že jde k Vám, zda Vás chce po něm pozdravovat. Svolil jsem aby to učinil, a tu on, že má mnoho zpráv, které chce přednést. Než se rozloučil, řekl jsem mu, aby si dal do pořádku především svoji věc u Vás, že jako kněz ví, co je iurisdikce a co je být mimo církve. Nějak záhadně se usmál, že věří, že i to dobře dopadne. Opravdu mě hledal večer asi v půl osmé a řekl, že půjde ke mně k sv. zpo- vědi, já byl zaopatřovat v Mladém, tedy mne nestihl a jistě by byl mnoho sdělil, jak byl naladěv /tvrdí sestř/ slíbil, že přijde ještě večer, nepřišel však a dnes v neděli jsem s ním také ještě nebyl, snad tedy zítra. Uvidíme - jsem za zaslání rádky velmi vděčný! A kdyby se stalo, že se stal nástrojem Božím /i zlé obrátit v dobré/ museli bychom na konec být Bohu vděční. Jistě Vám dá Bůh tolik daru Duchu svatého, abyste roz- uzlil i tuto situaci ke slávě Boží Modlím se denně nejen za Vás, ale i za něho a všechny jeho "pomocníky" - aby jejich duše nezahynuly - kéž by Bůh učinil veliký div ... On může ...
3. Bohoslovci musí mít politické školení od středy ráno, kdo by nepřišel, nemůže prý pokračovati ve studiích. Pozvání byli,

PŘÍLOHA IV

Věc: HLOUCH Josef, bývalý biskup českobudějovické diecése.

V březnu 1952 byla na základě reakční činnosti Josefa HLOUCHA, bývalého biskupa českobudějovické římskokatolické diecése provedena jeho internace. V současné době je HLOUCH internován s dalšími bývalými biskupy BERANEM, POBOŽNÝM a SKOUPÝM v zámku Myšáňevci, okr. Nový Bydžov. HLOUCH dle zjištění úředního lékaře MV mjr. STRAKY trpí starou vléklou srdeční chorobou / v podstatě vysoký krevní tlak /. Choroba je toho druhu, že může kdykoliv dojít k srdeční mrtvici. V době, kdy byl HLOUCH ve své residenci v Českých Budějovicích byl na svou chorobu léčen prof. Dr. POJEREM z Brna. V současné době se jednak HLOUCH sám domáhá vyšetření Dr. POJEREM a jednak příbuzní HLOUCHA zasílají žádosti prezidentu republiky a ministerstvu vnitra s tím, že stav HLOUCHA je kritický, hrozí katastrofou a pod. Ve svých dopisech se dožadují vyšetření HLOUCHA Dr. POJEREM, který by navrhl způsob léčení a odvolávají se na doby, kdy POJER léčil HLOUCHA a dokázal jeho vysoký tlak udržovat v takové výši, která nebyla životu nebezpečna.

Žádosti tohoto druhu byly zamítny, neboť HLOUCH je pod pravidelným odborným lékařským dohledem a na jeho stavu by Dr. POJER nemohl nic změnit. HLOUCH těžce nese izolaci a tím si svůj stav rychleji zhoršuje. HLOUCH na svém zdraví velmi lpí a v rozhovoru s orgánem oddělení 331, zdejší III. správy MV se vyjádřil, že umožníme-li mu léčení je ochoten nám vyjít všestranně vstříc.

Za současného stavu, kdy je skutečně možné, že by HLOUCHA při větším rozčilení ranila mrtvice a dále za opětovného upozornění příbuzných na tento stav je zde nutné, provést opatření, které by situaci vyřešilo, aniž by poškodilo politickou a bezpečnostní situaci. Je nesporné, že příbuzní HLOUCHA v případě jeho smrti, by se snažili tuto skutečnost, na které bychom neměli žádný podíl zneužít v náš neprospěch, tím že by rozšiřovali, že se HLOUCHOVI nedostalo patřičného ošetření, že na jeho stav upozorňovali a pod. Mezi reakčními náboženskými živly by našli odezvu, což by zvláště v současném předvolebním období nebylo vhodné.

Po zvážení současného stavu předkládáme návrh na opatření, které by mohlo situaci vyřešit po politické i bezpečnostní stránce.

-2-

HLOUCH by byl převezen z internace s odůvodněním kontrolní zdravotní prohlídky do vojenské nemocnice v Praze, kde by byl umístěn na izolovaném pokoji, kde již dvakrát byl na několika denním odborném vyšetření.

Zde by byl navštíven zástupcem Státního úřadu pro věci církevní a v pohovoru by byl dotázán, jaké záruky by poskytl v případě jeho uvolnění z internace. HLOUCH by se musel zavázat písemně, že bude pracovat v linii Státního úřadu pro věci církevní a pak by mohl vykonávat i svoji dřívější funkci, nebo by požádal o pensionování a své funkce by se pro svůj zdravotní stav vzdal. Na jedno z těchto řešení by HLOUCH jistě přistoupil. Za těchto předpokladů by mohl být HLOUCH uvolněn z internace a byl by v místě bydliště rozpracováván jako ostatní biskupové, kteří nejsou v internaci.

Nepřistoupí-li na tyto naše podmínky, byl by dán znovu do internace. Předpokládáme, když HLOUCH přistoupí na některou z našich podmínek a po uvolnění z internace země, nebudou moci nepřátelské Živly a zahraniční Vatikánský rozhlas jeho smrt tak zneužít, jako kdyby zemřel v internaci.

Podotýkáme, že náš návrh byl předbežně projednán se S. POLANECKÝM z ÚV-KSČ, se kterým jsme ve služebním styku. S. POLANECKÝ slíbil, že bude informovat soudruhy z ÚV-KSČ a pak nám sdělí stanovisko.

Zprávu vypracoval :

prof. J. Štěpán